

مقایسه میزان احساس تنهایی دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی

مریم رجبیان ده زیره* / فریبا درتاج** / فیروزه فتح‌اللهی***

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر مقایسه میزان احساس تنهایی دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی است. روش تحقیق کمی و از نوع مقایسه‌ای می‌باشد. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان اول متوسطه دختر مدارس تهران در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۱۰۰ نفر از آن‌ها (۵۰ نفر کاربر و ۵۰ نفر غیرکاربر) انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش پرسشنامه احساس تنهایی آشر، هایمل و رنشاو (۱۹۸۴) می‌باشد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آزمون تی مستقل و تحلیل واریانس چند متغیره استفاده گردید. نتایج نشان داد که در میزان احساس تنهایی بین دو گروه از دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$). در میزان احساس تنهایی عاطفی و احساس تنهایی اجتماعی بین دو گروه از دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$). بنابراین در میزان احساس تنهایی و مؤلفه‌های آن (عاطفی و اجتماعی) بین دو گروه دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر تفاوت وجود ندارد.

واژگای کلیدی: احساس تنهایی، احساس تنهایی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، دانش آموزان دختر.

* نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران. شماره تماس: ۰۹۱۲۸۴۴۹۱۳۳ araei.mahmood@gmail.com

** دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه ارومیه، ارومیه.

*** کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک فناوری پیشرفته از اصلی‌ترین سرمایه گذاری‌های جدید قلمداد می‌گردد. اکنون بیش از چهار دهه از اختراع اینترنت می‌گذرد و جهان شاهد رشد بسیار چشمگیر این پدیده بوده است (مغنی زاده و وفایی نجار، ۱۳۹۵). امروزه یکی از فناوری‌های نوین، شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد. ما در عصر شبکه‌ها زندگی می‌کنیم. (هانسن و همکاران^۱، ۲۰۱۱) و در تنها چند دهه اخیر، میلیاردها نفر با استفاده خلاقانه از رسانه‌های اجتماعی و با اتصال به شبکه‌ای جهان گستر، زندگی‌شان را تغییر داده‌اند. ما از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنیم تا دوستان و خانواده‌مان را به خود نزدیک‌تر کنیم، به همسایگان و هم دانشگاهیان دسترسی یابیم، به بازار محصولات و خدمات نیرو بخشیم (هانسن و همکاران، ۲۰۱۱).

نخستین بار بحث شبکه‌های اجتماعی در دانشگاه ایلی نیوز در ایالت متحده آمریکا در سال ۱۹۶۰ مطرح شد، پس از آن در سال ۱۹۹۷ نخستین سایت شبکه اجتماعی با نام سیکس دیگریس (شش درجه)^۲ راه اندازی شد (فتحی، وثوقی و سلمانی، ۱۳۹۳). در سال ۱۳۸۷ بود که مفهوم شبکه‌های اجتماعی به طور گسترده با حضور اورکات در میان کاربران ایرانی رواج پیدا کرد و در مدت کوتاهی آن قدر سریع رشد کرد که پس از برزیل و آمریکا، ایران سومین کشور حاضر در اورکات شد (مجردی، اسلامی و جمال، ۱۳۹۳).

بر اساس تعریف دیکشنری آکسفورد^۳ (۲۰۱۶) شبکه‌های اجتماعی به دو صورت تعریف شده است: ۱. شبکه‌ای از تعاملات اجتماعی و روابط شخصی، ۲. وب سایت اختصاصی یا برنامه‌های دیگر که به کاربران امکان برقراری ارتباط با یکدیگر از طریق ارسال اطلاعات، نظرات، پیام‌ها، تصاویر و.. می‌دهد. در هر دو تعریف از واژه شبکه‌های اجتماعی بر شبکه‌ای از تعاملات تأکید شده است. شبکه‌های اجتماعی سرویس‌هایی هستند که به افراد اجازه می‌دهند: ۱. یک پروفایل عمومی یا تقریباً عمومی را در یک محیط اینترنتی بسازند که شامل بخشی از مشخصاتی است که فرد مایل است دیگران در مورد او بدانند و در صورت تمایل عکس شخص نیز در آن وجود دارد. ۲. لیستی از دوستان خود و تمام کاربرهای این شبکه را در اختیار داشته باشند و برای یافتن دوستان قدیمی خود و

1. Hansen&Et al

2. Six degrees

3. Oxford English Dictionary

ایجاد روابط جدید از آن استفاده کنند. ۳. امکان نظر دادن بر روی نوشته‌ها و عکس‌های دوستان خود و همچنین چت کردن را دارند (به نقل از سلیمانی، ۱۳۹۴).

به گزارش خبرگزاری مهر (۱۳۹۶) در آماری که از سوی اتحادیه جهانی مخابرات منتشر شده است. ۵۲/۱۸ درصد خانوار ایرانی به اینترنت دسترسی دارند و میزان مشترکان موبایل باند پهن نیز به ازای هر ۱۰۰ نفر ایرانی ۲۰/۲ نفر اعلام شده است. همچنین نتایج نظرسنجی ایسپا (مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران) به نقل از سایت خبری تابناک در بهمن ۹۵ نشان داد، ۸۱ درصد جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال و ۶۷ درصد گروه سنی ۱۲ تا ۱۷ سال در شبکه‌های اجتماعی عضویت دارند. در بین ایرانیان بیشترین عضویت مربوط به شبکه اجتماعی تلگرام می‌باشد با ۲۴ میلیون عضویت این آمار نشان دهنده استقبال گسترده نسل دانش آموز و دانشجو از این فناوری جدید است.

تعامل با دیگران و یادگیری از طریق تجربه، یکی از روش‌های مطلوب برای رشد فکر و اجتماعی نوجوانان است اما زمانی که نوجوان زمان زیادی را با اینترنت سپری می‌کند، انگیزه‌اش برای تعامل با دیگران کم شده، توانایی کمتری در حفظ دوستی‌های واقعی داشته، وقت کمتری را صرف صحبت با خانواده نموده و احساس تنهایی و انزوا روز به روز در او گسترش می‌یابد (فرهادی نیا و همکاران، ۱۳۹۴). امروزه با توجه به پیشرفت تکنولوژی و ماشینی شدن زندگی، یک پدیده شایع در جهان احساس تنهایی است که بیشتر مردم با آن دست به گریبان هستند؛ به طوری که نیاز به خدمات مشاوره‌ای در کلینیک‌های روانشناختی روز به روز در حال افزایش است.

انسان به طور طبیعی موجودی اجتماعی است و تمایل به ارتباطات بین فردی از بدو تولد یا مرگ با او همراه است. این تمایل بر اساس نیاز انسان به "تعلق داشتن" است. ارضای نیاز به تعلق داشتن مستلزم داشتن تمایلات مثبت و زیاد با دیگران در یک موقعیت با دوام است که موجب خشنودی طرفین می‌شود. در نتیجه، افرادی که در ایجاد روابط رضایت بخش با دیگران مشکل دارند، دچار نوعی احساس کمبود می‌شوند که در آشفتگی‌هایی مانند احساس تنهایی تجلی می‌یابد. این احساس در روانشناسی سابقه‌ای کوتاه دارد اما در فلسفه، ادبیات و مذهب آثار بسیاری را می‌توان یافت که به آن پرداخته‌اند. (هانکوک، ۱۹۶۸ به نقل از کرواس و پارلو^۱، ۲۰۰۸).

احساس تنهایی زمانی به وجود می‌آید که تماس و رابطه فرد با دیگران کاذب باشد، به نحوی که تجربه عاطفی مشترکی برای این رابطه دو جانبه فرد با دیگران متصور نباشد و انسان در فرایند تماس با دیگران، ارتباط حقیقی و صمیمانه نداشته است (ون هالست و همکاران^۱، ۲۰۱۲). احساس تنهایی تجربه ناخوشایندی است که در پاسخ به نارسایی‌های کمی یا کیفی در روابط اجتماعی ظاهر می‌شود (پپلاو و پرلمان^۲، ۱۹۸۲).

تنهایی به ویژه میان دانش آموزان و دانشجویان یک مشکل مدیدی برای مشاوران و درمانگران بوده است (کرن، ۲۰۰۵). عوامل محیطی، روانی و اجتماعی متفاوتی بر عملکرد افرادی که احساس تنهایی دارند، اثر می‌گذارد. اگر افراد نتوانند در محیط طبیعی یک رابطه خوب برقرار کنند، ممکن است برای پر کردن این خلأ عاطفی به شبکه‌های اجتماعی مجازی پناه ببرند. در زمینه ارتباط بین اینترنت و احساس تنهایی، رینگلد^۳ (۱۹۹۳) و ترکل^۴ (۱۹۹۵) اولین محققانی بودند که ارتباط بین اینترنت و تعاملات اجتماعی، بهکامی روانی و احساس تنهایی را به تصویر کشیدند. سپس کرات و همکاران^۵ (۱۹۹۸) در الگوی خود نشان دادند که استفاده بیش از حد از اینترنت منجر به احساس تنهایی می‌شود. احساس تنهایی به عنوان فرآورده استفاده بیش از حد از اینترنت معرفی شد؛ زیرا کاربران را از روابط واقعی زندگی دور می‌کند.

منصوری (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان نقش میانجیگر احساس تنهایی در رابطه بین سرمایه اجتماعی و گرایش به شبکه اجتماعی انجام داد. نتایج نشان نشان داد که بین احساس تنهایی و گرایش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد.

حیدریان (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان رابطه بین میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی، بلوغ زودرس، احساس تنهایی، ارتباط با جنس مخالف و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان دختر متوسطه اول شهرستان آبدان انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد: الف) بین میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی با احساس تنهایی در دختران رابطه معناداری وجود دارد. ب) بین میزان استفاده از

-
1. Vanhalst&Et al
 2. Peplau&perlman
 3. Rheingold
 4. Turkle
 5. Kraut&Et al

شبکه‌های اجتماعی با ارتباط با جنس مخالف در در دختران رابطه معناداری وجود ندارد (ج) بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با بلوغ زودرس در دختران رابطه معناداری وجود دارد.

حسینوند و سواری (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و احساس تنهایی دانشجویان کاربر و غیرکاربر شبکه‌های اجتماعی انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات شخصیت برون‌گرایی، شخصیت بازبودن و احساس تنهایی در دانشجویان کاربر شبکه‌های اجتماعی از دانشجویان غیرکاربر بیشتر بوده و از آن جهت بین میانگین نمرات آنان تفاوت آماری معناداری مشاهده شد.

نورانی و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و احساس تنهایی در دانش آموزان انجام داد. یافته‌ها نشان داد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و احساس تنهایی رابطه معنی داری مشاهده نشد. در بین دختران و پسران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی تفاوت معنی داری وجود داشت. در بین دو گروه با اعتیاد بالا و پایین اینترنت تفاوت معنی دار در میزان احساس تنهایی وجود داشت.

محمدیان (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان مقایسه اضطراب اجتماعی و احساس تنهایی در کاربران اینترنت و غیر کاربران انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که بین میزان احساس تنهایی در دانش آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر تفاوت معناداری وجود دارد. هم چنین بین اضطراب اجتماعی در دانش آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر نیز تفاوت معناداری وجود دارد.

رستمی (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی، سلامت روان، احساس تنهایی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی فیس بوک) در بین دانشجویان شهر تهران انجام داد. نتایج نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی، سلامت روان و احساس تنهایی در بین دانشجویان عضو و غیر عضو در فیس بوک تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان داد که بین وجدانی بودن و استفاده از فیس بوک رابطه رگرسیونی مثبت و بین احساس تنهایی و استفاده از فیس بوک رابطه رگرسیونی منفی وجود دارد.

جسن^۱ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان کاربرد رسانه‌های اجتماعی: تأثیر بر احساس افسردگی و تنهایی انجام داد. نتایج نشان داد که در مجموعه ۵۱ درصد از مردم ادعا می‌کنند که احساس افسردگی یا

تنهایی نداشتند. به این معنی که تقریباً نیمی از پاسخ دهندگان حداقل در برخی موارد احساس افسردگی و تنهایی دارند. یافته‌های تحقیق نشان داد افرادی که درآمد بیشتری دارند کمتر احساس افسردگی و تنهایی می‌کنند. کاربرد سایت‌های رسانه‌های اجتماعی باعث افزایش احساس افسردگی و تنهایی نمی‌شود.

رعنایی و همکاران^۱ (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان تأثیر تنهایی در استفاده از سایت‌های شبکه اجتماعی و رفتارهای مرتبط با آن انجام دادند. نتایج نشان داد تفاوت معنی داری در زمان صرف شده در سایت‌های شبکه اجتماعی و همچنین دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی وجود ندارد، اما رفتارهای اینترنتی نشان داد یک تفاوت معنی داری بین افرادی که تنها هستند و افرادی که تنها نیستند وجود دارد.

میلوسویچ^۲ (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان پیش بینی کننده‌های اعتیاد به شبکه‌های مجازی در صربستان دریافتند که عواملی مانند عزت نفس، خودکارآمدی پایین و درون گرایی و احساس تنهایی بالا با استفاده بیش از حد از شبکه‌های مجازی مرتبط است.

دایگو و همکاران^۳ (۲۰۱۳) پژوهشی با عنوان بررسی ارتباط بین انتخاب شبکه‌های اجتماعی دانشجویان دانشکده‌ی علوم تربیتی و احساس تنهایی آنان انجام داد. نتایج نشان داد که روابط معناداری بین نمرات احساس تنهایی دانشجویان و انتخاب شبکه‌های اجتماعی وجود دارد و همچنین بیان شده است که نمرات احساس تنهایی دانشجویان بر اساس استفاده‌ی دانشجویان از تعداد شبکه‌های اجتماعی افزایش می‌یابد.

علاوه بر مزیت‌ها و تسهیلاتی که اینترنت برای افراد ارائه کرده، تاثیرات نامطلوبی نیز به همراه داشته است. با توجه به اینکه در بین مسائل و مشکلات روانی اجتماعی جوانان استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت از موارد مهم و اساسی است که مانند تمام اعتیادهای دیگر با علائمی از قبیل اضطراب، احساس تنهایی، افسردگی، کج خلقی، ضعف اعتماد به نفس و ... همراه است. این نوع اعتیاد نیز نه فقط پیامدهای روانی اجتماعی دارد، بلکه در جنبه‌های جسمی، مالی و فرهنگی نیز آسیب‌های زیادی را بر جوانان تحمیل می‌کند. نبود روابط پایدار و صمیمی با دیگران، نداشتن اعتماد به نفس و به طور

-
1. Ranaei&Et al
 2. Milosovic-Dordvic
 3. Duygu&Et al

کلی، شکست در عرصه‌های گوناگون زندگی، زمینه را برای گرایش دانش‌آموزان به اینترنت فراهم می‌کند. بروز آسیب‌های نوظهور می‌تواند زمینه ساز نوع جدیدی از آسیب‌های اجتماعی و روانی باشد. بنابراین ضروری است تا میزان احساس تنهایی سنجیده شود تا مشخص شود که آیا شبکه اجتماعی زمینه ساز مشکلات روانی اجتماعی مانند احساس تنهایی است و میزان احساس تنهایی را تغییر می‌دهد. پژوهش حاضر، با هدف مقایسه میزان احساس تنهایی در دانش‌آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیرکاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام گرفته است. سؤال اصلی پژوهش این است آیا بین میزان احساس تنهایی و مؤلفه‌های آن (اجتماعی و عاطفی) در دانش‌آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از پژوهش‌های کمی و از نوع علی مقایسه‌ای است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان اول متوسطه دختر مدارس تهران در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ بود که براساس نظر متخصصان حداقل ۱۵ نفر برای هرگروه - (دلاور، ۱۳۸۵) و ماهیت روش تحقیق (علی-مقایسه‌ای) جهت افزایش اعتبار نتایج تعداد ۱۰۰ نفر از دانش‌آموزان (۵۰ نفر عضو شبکه‌های اجتماعی مجازی و ۵۰ نفر غیرعضو اجتماعی مجازی) با روش نمونه‌گیری در دسترس، به عنوان نمونه انتخاب شدند و پرسشنامه احساس تنهایی بین آن‌ها توزیع شد و داده‌ها جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از پرسشنامه احساس تنهایی استفاده شد:

پرسشنامه احساس تنهایی (SLFC): در پژوهش حاضر از مقیاس تنهایی آشر، هایمل و رنشاو^۱ (۱۹۸۴) استفاده شد. این مقیاس دارای ۲۴ سؤال است که ۸ سؤال آن انحرافی است و به موضوعات مورد علاقه آزمودنی‌ها مربوط است. اما در نمره‌گذاری مقیاس احساس تنهایی از آن‌ها استفاده نمی‌شود. بنابراین سؤال‌های اصلی مقیاس ۱۶ سؤال می‌باشد... نمره‌گذاری سؤال‌ها روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از "کاملاً همین‌طور است" در یک سو، تا "اصلاً این‌طور نیست" از سوی دیگر صورت می‌گیرد. علاوه بر آن، تعدادی از سؤال‌ها در جهت مخالف با سایر سؤال‌ها نمره‌گذاری می‌شوند؛ به عنوان مثال اگر به گزینه "همیشه این‌طور است" در سؤال دوستان زیادی دارد، نمره ۱

1. Asher, Hymel & Renshaw.

تعلق گیرد؛ این گزینه در سؤال "کسی ندارم که با او حرف بزنم" نمره ۵ دریافت می‌کند. دلیل این تغییر آن است که نمره ۵ در هر صورت نشانگر بیشترین میزان احساس تنهایی در هر کدام از سؤال‌ها باشد (چاری و خیر، ۱۳۸۱). پرسشنامه احساس تنهایی آشر و همکاران دارای دو مؤلفه احساس تنهایی عاطفی و احساس تنهایی اجتماعی است. ۱۰ سؤال آن مربوط به تنهایی عاطفی و ۶ سؤال آن مربوط به تنهایی اجتماعی است. سؤالات ۹-۲۱-۲۴-۱۸-۳-۱۷-۲۰-۶-۱۴-۱۲ مربوط به احساس تنهایی عاطفی است و سؤالات ۴-۱۰-۱۶-۸-۱-۲۲ مربوط به تنهایی اجتماعی است. اعتبار مقیاس احساس تنهایی آشر و همکاران در پژوهش ولیمالای^۱ (۲۰۱۰) ۰/۸۸ به دست آمد. اعتبار مقیاس احساس تنهایی (SLFS) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج نشان داد که اعتبار مقیاس احساس تنهایی برای کل مقیاس ۰/۸۴، برای خرده مقیاس احساس تنهایی عاطفی ۰/۸۲، و برای خرده مقیاس احساس تنهایی اجتماعی نیز ۰/۷۱ به دست آمد که رضایت بخش می‌باشند. نمره بین ۲۴ تا ۴۸: احساس تنهایی در دانشجویان پایین است. نمره بین ۴۸ تا ۷۲: احساس تنهایی در دانشجویان متوسط است و نمره بالاتر از ۷۲: احساس تنهایی در دانشجویان بالا است. سؤال‌های ۲، ۵، ۷، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۹ و ۲۳ گویه‌های انحرافی و سرگرم کننده هستند و سؤال‌های ۱، ۴، ۸، ۱۰، ۱۶ و ۲۲ به صورت معکوس نمره گذاری می‌شوند.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱: یافته‌های توصیفی مربوط به احساس تنهایی و مؤلفه‌های آن

	کاربر		غیر کاربر	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
احساس تنهایی	۴۰/۷۳	۴/۷۰	۴۱/۹۶	۵/۸۴
تنهایی اجتماعی	۱۹/۵۸	۵/۷۷	۱۹/۴۸	۶/۸۹
تنهایی عاطفی	۲۱/۲۴	۳/۵۱	۲۲/۴۸	۳/۴۷

جدول (۱) نشان می‌دهد میانگین انحراف معیار احساس تنهایی در گروه کاربر به ترتیب $40/73$ و $4/70$ و در گروه غیر کاربر $41/96$ و $5/84$ می‌باشد. میانگین انحراف معیار تنهایی اجتماعی در گروه کاربر به ترتیب $19/58$ و $5/77$ و در گروه غیر کاربر $19/48$ و $6/89$ می‌باشد. میانگین انحراف معیار تنهایی عاطفی در گروه کاربر به ترتیب $21/24$ و $3/51$ و در گروه غیر کاربر $22/48$ و $3/47$ می‌باشد.

فرضیه اصلی: بین احساس تنهایی دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت وجود دارد.

جدول ۲: آزمون t جهت مقایسه میزان احساس تنهایی در گروه‌های کاربر و غیر کاربر

آزمون F لولین			آزمون تی مستقل		
F	SIG	T	درجه آزادی	سطح معنی داری (SIG)	تفاوت میانگین‌ها
۱/۸۹	۰/۱۷	-۱/۱۳	۹۸	۰/۲۵	-۱/۲۰
واریانس‌ها برابر فرض شده‌اند					
۱/۸۹	۰/۱۷	-۱/۱۳	۹۳/۳۵	۰/۲۵	-۱/۲۰
واریانس‌ها برابر فرض نشده‌اند					

جدول (۲) نشان می‌دهد آزمون تی مستقل با $T=-1/13$ و درجه آزادی ۹۸ و سطح معنی داری $0/25$ تفاوت معنی داری را بین دو گروه دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی در میزان متغیر احساس تنهایی نشان نمی‌دهد ($P>0/05$). فرض صفر که بیانگر عدم تفاوت در میزان احساس تنهایی در بین دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی است تأیید می‌شود.

فرضیه (۱): بین احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت وجود دارد.

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره بر روی نمره‌های مؤلفه‌های احساس تنهایی در دو گروه

نام آزمون	مقدار	F	فرضیه درجه آزادی	خطای درجه آزادی	سطح معناداری
آزمون اثر پیلایی	۰/۰۴	۲/۳۷	۲	۹۷	۰/۰۹۹
آزمون لامبدای ویلکس	۰/۹۵	۲/۳۷	۲	۹۷	۰/۰۹۹
آزمون اثر هتلینگ	۰/۰۴	۲/۳۷	۲	۹۷	۰/۰۹۹
آزمون بزرگترین ریشه	۰/۰۴	۲/۳۷	۲	۹۷	۰/۰۹۹

جدول (۳) نتایج تحلیل واریانس چند متغیره بر روی نمرات مؤلفه‌های احساس تنهایی در دو گروه دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی را نشان می‌دهد. اثر ترکیب خطی این مؤلفه‌ها بر دو گروه با سطح معناداری ۰/۰۹۹ غیر معنی دار است ($P > ۰/۰۵$). یعنی در بین دو گروه دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی در هر دو مؤلفه احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرض صفر تأیید و فرض پژوهشی رد می‌شود. پس در نتیجه نیازی به انجام تحلیل واریانس تک متغیری در متن تحلیل واریانس چند متغیری نیست.

نتیجه گیری

فضای مجازی دنیای وسیع و پیچیده‌ای است که گروه‌ها و افراد مختلف با گرایش‌ها، باورها، اعتقادات و ویژگی‌های متفاوت و گوناگون دیگر در آن زندگی می‌کنند. امروزه شبکه‌های اجتماعی مجازی تمامی حوزه‌ها، معانی، مفاهیم و به طور کلی همه چیز را تحت تأثیر قرار داده است. ارتباطات شبکه‌ای به مثابه‌ای اساس فعالیت ارتباط انسان، در حال دگرگون ساختن تمام ارتباطات انسانی است. عوامل عاطفی و شخصیتی مانند میزان احساس تنهایی که هر یک ما در درون خودمان احساس می‌کنیم

می‌تواند بر روی نوع رفتار ما در روابط بین فردی و هم چنین راه‌های انتخابی برای شکل‌گیری این روابط تأثیر مهمی داشته باشد. با توجه به اینکه احساس تنهایی بر روی رفتارهای فردی و بین فردی بسیار تأثیر گذار است و امروزه از جمله عواملی می‌باشد که برای پیش‌بینی رفتار انسان در موقعیت‌های مختلف به کار برده می‌شود و از طرفی استفاده از اینترنت و به دنبال آن استفاده از شبکه‌های اجتماعی به خصوص در بین جوانان و نوجوانان سراسر جهان و از جمله ایران به سرعت رو به افزایش است به طوری که این روزها به عنوان پر کاربردترین سایت‌های اینترنتی معرفی می‌شوند، بررسی عواملی همچون احساس تنهایی می‌تواند ما را در شناخت بیشتر کاربرهای این شبکه‌ها کمک کند. شناخت این عوامل کمک خواهد کرد تا بتوانیم تأثیرات مثبت سایت‌های اجتماعی را در بین کاربران آن افزایش دهیم. همچنین تلاش کنیم تا تأثیرات منفی آن را با حذف این عوامل کاهش دهیم (رستمی و فرح بخش، ۱۳۹۶). پژوهش حاضر، با هدف مقایسه میزان احساس تنهایی در دانش آموزان اول متوسط دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام گرفته است.

فرضیه اصلی پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان احساس تنهایی در بین دو گروه دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$). نتایج مربوط به فرضیه اول با پژوهش رستمی (۱۳۹۱)، جس (۲۰۱۸) و رعنائی و همکاران (۲۰۱۶) هماهنگ و همسوست و با پژوهش منصوری (۱۳۹۶)، حیدریان (۱۳۹۶)، حسینیوند و سواری (۱۳۹۵)، صادقی موحد (۱۳۹۴)، محمدیان (۱۳۹۱)، میلوسویچ و همکاران (۲۰۱۴) و دایگو و همکاران (۲۰۱۳) ناهمسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت نتایج پژوهش رستمی (۱۳۹۱) نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی، سلامت روان و احساس تنهایی در بین دانشجویان عضو و غیر عضو در فیس بوک تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین پژوهش جس (۲۰۱۸) نشان داد که در مجموعه ۵۱ درصد از مردم ادعا می‌کنند که احساس افسردگی یا تنهایی نداشتند. به این معنی که تقریباً نیمی از پاسخ دهندگان حداقل در برخی موارد احساس افسردگی و تنهایی دارند. یافته‌های تحقیق نشان داد افرادی که درآمد بیشتری دارند کمتر احساس افسردگی و تنهایی می‌کنند. کاربرد سایت‌های رسانه‌های اجتماعی باعث افزایش احساس افسردگی و تنهایی نمی‌شود.

برگر^۱ (۱۹۹۳) یکی از عوامل ایجاد احساس تنهایی را سنجش منفی خود و دیگران می‌داند. او می‌گوید افرادی که احساس تنهایی می‌کنند احتمالاً در سنجش خود و دیگران هنگام رو یارویی بین فردی، خیلی سفت و سخت عمل می‌کنند. افرادی که در احساس تنهایی نمره بالایی می‌گیرند حاضرند ثابت کنند که دیگران آن‌ها را دوست ندارند. وقتی آن‌ها خودشان خود را قبول ندارند، چطور دیگران باید آن‌ها را قبول داشته باشند؟ این انتظارات منفی همچنین ممکن است که افراد تنها را به اینجا بکشاند که هر نشانه کوچکی را به عنوان طرد تفسیر کنند. این دیدگاه منفی درباره تعاملات اجتماعی می‌تواند توجیه کننده مشکل آن‌ها در دوست یابی باشد. با توجه به این دیدگاه به آسانی می‌توان دریافت که افرادی که احساس تنهایی می‌کنند به دلیل نوعی نگاه منفی که در مورد افراد دیگر نسبت به خود دارند کمتر از افرادی که احساس تنهایی نمی‌کنند به استفاده از شبکه اجتماعی مجازی بپردازند، چرا که این محیط یک محیط اجتماعی می‌باشد که افراد را به برقراری روابط جدید در آن می‌پردازند و با توجه به افرادی که احساس تنهایی می‌کنند تصور می‌کنند که دیگران نگاه خوبی نسبت به آن‌ها ندارند و در واقع آن‌ها را دوست ندارند کمتر تمایل به برقراری رابطه دارند و در نتیجه به میزان کمتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. علت ناهمسو یون پژوهش حاضر با این پژوهش‌ها را می‌توان تفاوت جنسیتی، فرهنگی و موقعیت اجتماعی عنوان داشت.

فرضیه اول پژوهش نشان داد اثر ترکیب خطی این مؤلفه‌ها بر دو گروه با سطح معناداری ۰/۰۹۹ غیر معنی دار است ($P > ۰/۰۵$). یعنی در بین دو گروه دانش آموزان اول متوسطه دختر کاربر و غیر کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی در هر دو مؤلفه احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرض صفر تأیید و فرض پژوهشی رد می‌شود. نتایج مربوط به فرضیه دوم پژوهش با پژوهش رستمی (۱۳۹۱)، جس (۲۰۱۸) و رعنائی و همکاران (۲۰۱۶) همسو و با پژوهش میلوسویچ و همکاران (۲۰۱۴) ناهمسو می‌باشد. در تبیین فرضیه دوم پژوهش می‌توان گفت نتایج پژوهش رعنائی و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد تفاوت معنی داری در زمان صرف شده در سایت‌های شبکه اجتماعی و همچنین دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی وجود ندارد، اما رفتارهای اینترنتی نشان داد یک تفاوت معنی داری بین افرادی که تنها هستند و افرادی که تنها نیستند وجود دارد.

با توجه به سنخ نگاری ویس^۱ (۱۹۷۳) از احساس تنهایی و تمایز بین احساس تنهایی عاطفی (فقدان صمیمیت و نزدیکی عاطفی با دیگران) و احساس تنهایی اجتماعی (فقدان روابط و شبکه‌های اجتماعی)، به نظر می‌رسد که مکانیزم احساس تنهایی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی متفاوت باشد (رایان و زنوس^۲، ۲۰۱۱). همانطور که اشاره شد، افراد برای کاهش سطح تنهایی خود را درگیر رفتارهای اجتماعی در اینترنت می‌کنند. رایان و زنوس (۲۰۱۱) نشان دادند افرادی که احساس تنهایی خانوادگی دارند بیشتر کاربر فضای مجازی هستند و از نظر احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی این رابطه دیده نشد و این پیش بینی که غیر کاربران فضای مجازی احساس تنهایی بالاتری دارند فقط در مورد احساس تنهایی اجتماعی تأیید شده است و این نتیجه قابل قبول است زیرا افرادی که در شبکه‌های کوچک اجتماعی حضور داشته باشند انگیزه کمتری برای استفاده از فضای مجازی دارند. از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی است و بدون این خصیصه زندگی قابل تصور نیست، طبیعی است اگر به هر دلیلی در دنیای واقعی نتواند با دیگران رابطه برقرار کند بهترین راه حضور در اجتماع به صورت مجازی و با استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. افرادی که احساس تنهایی می‌کنند از طریق فضاهای مجازی خود را درگیر رفتارهای اجتماعی می‌کنند و از آن به عنوان ابزاری برای عیب پوشی استفاده می‌کنند. فضای مجازی به عنوان راه حلی برای گسترش روابط اجتماعی افراد تنها می‌باشد و نیاز افراد تنها به پیوندجویی با دیگران را برطرف می‌کند و این نیاز به پیوندجویی منجر به اعتیاد به اینترنت و فضاهای مجازی می‌شود، علت ناهمسو بودن با این پژوهش میلو سویچ و همکاران (۲۰۱۴) را می‌توان تفاوت بین فرهنگ و موقعیت اجتماعی نمونه‌های پژوهشی عنوان داشت.

انسان موجود پیچیده و دارای ابعاد مختلفی است که عوامل مختلفی به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر روی رفتارها و عملکردهای او تأثیر خواهند داشت. روان‌شناسان معتقدند که رفتاری که هر فرد از خود نشان می‌دهد تحت تأثیر عوامل مهمی همچون عوامل محیطی، عاطفی و شخصیتی می‌باشد. یکی از عواملی که می‌تواند بر روی رفتارهای ما و شیوه و میزان برقراری ارتباط ما با افراد دیگر تأثیر گذار باشد میزان تنهایی می‌باشد که هر یک از ما احساس می‌کنیم. قاعدتاً استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی تحت تأثیر این عوامل قرار دارند. انسان در قرن معاصر، با دنیای جدیدی به نام فضای مجازی مواجه شده، که از ویژگی‌های متمایزی با دنیای واقعی برخوردار است. فضای

1. Weiss

2. Ryan&Xenos

مجازی توانمندی‌هایی برای پیشبرد بهینه امور در اختیار دارد که بشر را قادر می‌کند تا از آن در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، صنعتی، بهداشت و درمان و حتی نظامی استفاده ببرد؛ در عین حال آن چه مسلم است این است که بهره برداری صحیح و سودمند از این فضا مستلزم رعایت هنجارهایی است که تخطی از آن‌ها می‌تواند باعث آسیب‌هایی شود. کسانی که به این فضا پا می‌گذارند، اگر آموزش‌های صحیحی نینند، ابتلاء به آسیب‌هایی جبران ناپذیر شخصی، اجتماعی و خانوادگی غیر قابل اجتناب خواهد بود. به عبارت دیگر گروه دوستان و شبکه‌های اجتماعی، خود منبعی برای سوق دادن فرد به استفاده بیشتر از اینترنت هستند. بنابراین، اینترنت تنها به عنوان شیوه‌ای مقابله‌ای با احساس تنهایی خانوادگی و خلاء عاطفی ایجاد شده از جانب خانواده عمل می‌کند نه احساس تنهایی اجتماعی. اگر از آن‌ها استفاده درست شود، این شبکه‌ها می‌توانند محیطی مناسب برای ارتباطات اجتماعی فراهم کنند. با توجه به اهمیت حیاتی خانواده، یکی از شیوه‌های مقابله با تهدیدات فضای مجازی، تقویت مبانی خانواده است. تسهیل ازدواج جوانان، تقویت شرایط اقتصادی خانواده‌ها، افزایش آگاهی‌های خانواده، بستر سازی برای تحکیم ارزش‌های دینی می‌تواند در تقویت مبانی خانواده مؤثر باشد.

منابع

- ۱- حیدریان، خاطره. (۱۳۹۶). رابطه بین میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی، بلوغ زودرس، احساس تنهایی، ارتباط با جنس مخالف و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان دختر متوسطه اول شهرستان آبدانان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- ۲- رستمی، سودابه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی، سلامت روان، احساس تنهایی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی فیس بوک) در بین دانشجویان شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- ۳- سلیمانی، مجید. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان در دانش آموزان پسر سوم دبیرستان شهر قم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- ۴- صادقی موحد. فریبا. فرجی، رباب. شیخ نورانی، مریم. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و احساس تنهایی در دانش آموزان». هفتمین همایش بین المللی روانپزشکی کودک و نوجوان، ۲۳ تا ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۴، ایران، تهران.
- ۵- فتحی، سروش. وثوقی، منصور. سلمانی، گودرز. (۱۳۹۳). «بررسی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک زندگی جوانان»، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال چهارم، شماره سیزدهم، صفحات ۶۹-۸۸.
- ۶- فرهادی نیا، مسعود؛ ملکشاهی، فریده؛ جلیلوند، مانیا؛ فروغی، سعید و رضائی، سیمین. (۱۳۹۴). «بررسی ارتباط بین اعتیاد به اینترنت و سلامت عمومی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان»، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، دوره هفدهم، شماره چهارم، ۶۱-۷۲.
- ۷- مجردی، وحید. اسلامی، علی و جمال، سعید. (۱۳۹۳). «بررسی وضعیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بین دانشجویان استان خراسان شمالی»، فصلنامه دانش نظامی خراسان شمالی، صص ۸۵-۹۹.

- ۸- محمدیان، مرضیه. (۱۳۹۱). مقایسه اضطراب اجتماعی و احساس تنهایی در کاربران اینترنت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده امور اقتصادی.
- ۹- مغنی زاده، زهرا و وفایی نجار، علی. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین سبک‌های دلبستگی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان»، مجله اصول بهداشت روانی، سال ۱۸(۴)، ۶-۲۲۰.
- ۱۰- منصوری، مرتضی. (۱۳۹۶). نقش میانجیگر احساس تنهایی در رابطه بین سرمایه اجتماعی و گرایش به شبکه اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

- 11- Asher S, Hymel S, &Renshaw PD. (1984). "Loneliness in children." ChildAselton Dev. 1984; 55(4): 1456-1464.
- 12- Burger, J.M. (1993). "Personality theories. New York: Wadsworth inc." (3rd ed.) Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- 13- Crane, R. M. (2005). "Social distance and loneliness as they related to headphones used with portable audio technology." Unpublished M.A. dissertation, Faculty of Humboldt State University Psychology and Counseling, pp 5-12.
- 14- Duygu. (2013). Mutlu bayraktar, Elif, Polat hopcan, Sinan, Hopcan, (2013). "Adoption of Social Networks and loneliness situations of candidate teachers", Sayt, pp.35-45.
- 15- Hansen, D.L.; Shneiderman, B. & Smith, M.A. (2011). "Analyzing Social Media Networks With NodeXL: Insights From a Connected World." 1st Edition, 27th August 2010, 304.
- 16- Milosovic-Dordvic, J., S. (2014). "Psychological predictors of addictive social networking sites use," Journal Computers in Human Behavior archive, Volume 32 Issue C, March 2014, Pages 229-234.
- 17- Jensen, Sarah, (2018). "Social Media Usage: The Impact on Feelings of Depression or Loneliness" (2018). Sociology Senior Seminar Papers. 12.
https://creativematter.skidmore.edu/socio_stu_stu_schol/12
- 18- Krause-Parello, C.A. (2008). "Loneliness in the school setting." Journal of School Nursing, 24 (2), 60-70.
- 19- Kraut, P., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T. ve Scherlis, W. (1998). "Internet paradox: a social technology that

- reduces social involvement and psychological well-being?" *American Psychologist*, 53, 65–77.
- 20- Kraut, R.; Patterson, M.; Landmark, V.; Kiesler, S.; Mukophadhyay, T. & Scherlis, W. (1998). "Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well being?". *American Psychologist*, Vol. 53, pp. 1017-1031.
 - 21- Peplau, L. A., & Perlman, D. (1982). Perspectives on loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), "Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy" (pp. 1–18). New York: Wiley.
 - 22- Rheingold, H. (1993). "The virtual community: Homesteading on the electronic frontier", Reading, M.A: Addison-Wesley.
 - 23- Ryan, Tracii & Sophia Xenos (2011). "Who Uses Facebook? An Investigation into the Relationship between the Big Five, Shyness, Narcissism, Loneliness, and Facebook Usage". *Computers in Human Behavior*, 27: 1658–1664.
 - 24- Ranaei S, Taghavi M., R., Goodarzi, M., R. (2016). "The Effect of Loneliness on Social Networking Sites Use and Its Related Behaviors," *Glob Journal Health Sci.* 2016 Aug; 8(8): 162–171, Published online 2015 Dec 17. doi: 10.5539/gjhs.v8n8p162.
 - 25- Turkle, S. (1995). "Life on Screen: Identity in The Age of The Internet New York: Simon and Schuster". Simon & Schuster Trade, ISBN:0684803534.
 - 26- Vanhalst, J., Klimastr, T.A., Luyckx, K., Scholte, R.H.J., Engels, R.C.M.E., & Horowitz, L.M., & French, R.S. (2012). "Interpersonal problems of people who describe themselves as lonely." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(4), 762-764.
 - 27- Vellymalay SKN. (2010). "Loneliness and Social Dissatisfaction among Preschool Children." *Can Soc Sci.* 2010; 6(4):167-174.
 - 28- Weiss, R.S. (1973). "Loneliness: The experience of emotional and social isolation," Cambridge, MA: MIT Press.

